

Motion till riksdagen 2005/06:L334

av **Annelie Enochson (kd)**

Vårdnadsrätt vid allvarliga brott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att den vårdnadshavare som begår ett allvarligt brott mot den andra vårdnadshavarens liv, frihet eller hälsa skall fräntas sin vårdnadsrätt.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att genomföra förslaget i SOU 2005:43, Vårdnad–Boende–Umgänge, när det gäller mördarens vårdnadsrätt när man bragt den andre vårdnadshavaren om livet.

Motivering

Det finns en grupp kvinnor i vårt land som lever i ständig skräck för sina exmakars våld mot dem. Många av dessa kvinnor får med samhällets hjälp en skyddad identitet och flyttar till annan ort för att kunna få skydd för sitt och sina barns liv.

När kvinnor som utsätts för våld och övergrepp flyr sin före detta make uppstår ofta svårigheter eftersom kvinnan på god grund är mycket rädd för alla kontakter med sin före detta make, och det innebär stora påfrestningar att behöva möta honom regelbundet när barnen skall lämnas eller hämtas. Hon kanske inte ens vill att barnen skall träffa mannen på grund av hans våldsbeteende. Barnen kan uttrycka en önskan om att slippa träffa pappa på grund av rädsla för bråk och våld. Många kvinnor vittnar om att mannen ofta använder barnen som en ursäkt för att fortsätta inskränka kvinnans liv och utöva makt och kontroll utan att sedan ha ett uppriktigt intresse för barnen. Ofta leder detta till en uppsplitande och segdragen vårdnadstvist.

Barn som växer upp i familjer där våld förekommer drabbas av ett långvarigt trauma. De har i forskning vittnat om hur detta präglat hela deras liv och att det värsta inte var det fysiska våldet utan att inte veta när det skulle inträffa och känslorna av skuld, skam och maktlöshet som de bar på. Den skattade siffran på antalet barn som växer upp med detta trauma i Sverige idag ligger mellan 85 000 och 190 000.

Fel! Okänt namn på

Problembilden

Om mannen mördar kvinnan är han den ende kvarvarande vårdnadshavaren och har därmed en juridisk rätt att bestämma över barnet. Cirka 20 kvinnor mördas av sina män eller exmakar i Sverige per år. Kvar blir moderslösa barn som också i samma ögonblick får sin mördare till far som enda vårdnadshavare. För att avgöra vårdnadshavares lämplighet tittar man, enligt en rapport från Kari Killén Heaps, på bland annat följande:

- Förälderns förmåga att bekymra sig om och identifiera sig med barnet.
- Förälderns kontakt med barnet.
- Förälderns förmåga att hantera konflikter och motgångar.
- Förälderns förmåga till impuls kontroll, dvs. att inte låta sig provoceras till känslomässiga urladdningar och till okontrollerad aggression som kan skada barnet.

En vårdnadshavare som dödat den andre föräldern visar uppenbara brister på dessa punkter. Enligt Barbro Metell och Birgitta Lyckner, med många års erfarenhet av arbete i familjer där våld förekommer, är ca 50 procent av de barn som bevitnar fysiskt våld själva utsatta för detta. Enda sättet för dem att få möjlighet att bearbeta det trauma som det innebär att bli vittne till eller utsättas för våld är att se till att våldet upphör, dvs. se till att man slipper utsättas för risken att uppleva detta igen. Umgänge med pappan utifrån barnens bästa är lämpligt först om pappan tar på sig skulden för det han gjort och därmed avlastar barnen deras skuld. Vårdnad/umgänge för barnens bästa är olämpligt så länge pappan intar en försvarsinställning, inte erkänner våldet, skyller på kvinnan, på sin barndom, på alkohol m.m.

Föräldrabalken reglerar umgänget med och vårdnaden av barn. Föräldrabalken talar även om barnens rätt till båda föräldrarna, vilket är en självklarhet i de allra flesta fall. Om föräldraparet är gifta är båda föräldrarna vårdnadshavare. Så är även fallet om två sammanboende är överens om gemensam vårdnad

I verkligheten tillämpas inte dagens lagstiftning med barnets bästa som utgångspunkt. Praxis överensstämmer inte med lagstiftarens intentioner. Ett barn som får sin ena förälder mördad och den andre häktad och senare också dömd till ett förmodat långt fängelsestraff placeras nästan alltid i ett familjehem som även senare efter långvarigt utredande oftast förblir barnets hem. Därmed torde det med klarhet framgå att den familj där barnet får sin trygghet och dagliga omvårdnad bör vara den som fattar beslut i frågor som berör barnet. Att detta sker i en familj som barnet redan har en relation till, exempelvis släktingar eller styvförälder, bör rimligen prövas i första hand. Den långsamhet i arbetet som flera socialförvaltningar visat prov på under de senaste åren visar på en rädsla att fatta beslut som ifrågasätter en mördares lämplighet som vårdnadshavare. Men om man med automatik fråntar en person som mördat sitt barns andre vårdnadshavare vårdnaden innebär detta inte att man inte senare när mördaren fått hjälp med sina allvarliga problem kan pröva vårdnadsfrågan utifrån barnens bästa.

Vårdnadshavares lämplighet

I LVU-utredningens betänkande (SOU 2000:77) "Omhandertaganden – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga" refererar man i kapitlet "Vårdnadsöverflyttning en möjlighet som socialtjänsten tvekar inför" till Socialstyrelsens utredning om antalet vårdnadsöverflyttningar mellan 1997 och 1999. I genomsnitt prövas 50 ärenden per år enligt föräldrabalkens 6 kap. 7 eller 8 §§. Detta kan jämföras med att den 1 november 1998 var 2 700 barn familjehemsplacerade sedan minst fem år.

Det är uppenbart att vårdnadsöverflyttningar inte används som det verktyg det skulle kunna vara för att ge barn större trygghet och visshet om var de skall bo i framtiden. Enligt LVU-betänkandet beror denna avoga inställning hos de sociala myndigheterna delvis på att man anser att barnens kontakt med föräldrarna inte får riskeras. Det är oklart om det är av omtanke om barnet eller föräldrarna. Utredaren uttrycker en oro att omsorgen om barns kontakt med föräldrar har blivit så viktig att det förefaller överskugga annat som barnet kan behöva för sin utveckling. Hon skriver vidare att hon fått signaler om att barns umgänge med föräldrar ibland mer gagnar föräldrarna än barnen.

I interpellationsdebatten under förra mandatperioden med justitieministern i samma ärende verkar det som om ministern anser samma sak. I protokollet står följande: "Barnet får inte användas för att bestraffa den förälder som har förbrutit sig." Skall man tyda detta så att vårdnadsrätten inte får användas mot mördaren, det vill säga att det är viktigare att mördaren har rätt att i framtiden bestämma över sitt barn än det är att se till barnets bästa? Men fadern som har mördat modern har redan bestraffat barnet hårdare än någonting annat genom att beröva detta barn sin moder. Hur skall denne mördare kunna ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran och behandla barnet med aktning för sin person och inte utsätta barnet för kränkande behandling enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken när mördaren redan har gjort det mest kränkande som kan göras mot ett barn – nämligen att beröva barnet en framtid med sin mamma?

I interpellationssvaret säger ministern vidare att man skall överväga om en talerätt för närstående bör införas och att man skall se över föräldrabalkens regler om överflyttning av vårdnaden. Det är viktigt att ord nu blir till handling, att en sådan grov kriminell gärning som att beröva en moder livet skall medföra att vårdnaden fråntas gärningsmannen samt att en mera aktiv talan förs vid vårdnadsöverflyttning och att man möjliggör även för närstående att föra denna talan.

Under våren 2005 överlämnade 2002 års vårdnadskommitté sin utredning (SOU 2005:43) "Vårdnad–Boende–Umgående" till regeringen. I utredningen föreslås att: "gemensam vårdnad inte skall komma ifråga, om en förälder utsätter en familjemedlem för våld eller annan kränkande behandling. Avsteg från denna princip bör göras endast om utredningen i målet visar att det inte finns risk för att barnet far illa. Skulle en förälder avsiktligt ha dödat den andra föräldern anser vi att denne i princip alltid skall skiljas från vårdnaden". Utredningens förslag bör genomföras omgående.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 29 september 2005

Annelie Enochson (kd)